

irodalmának kritikai rostálásából olyan funkciókban, amelyeket kora biztosíthatott számára kiadói szerkesztőként, kulturális újságíróként, kritikusként az írott sajtóban és a rádióban. Bajza József redivivus gyanánt, hiszen saját korát 1957 után – mint nagyon sokan azok közül is, akik ezt ma tagadják – egy új reformkornak hitte és remélte, amiben a felsorolt értékek (zömüket kötetcímmé is emelte) újra elnyerik jelentőségüket. Vízválasztónak azt a tömör véleménymondást tekinthetjük, amit az 1976-os, Szerdahelyi István és Király István közötti, Révai József értékeléséről szóló vita kapcsán adott, és amely szerint Révai legfőbb tévedése volt, miszerint „nem ismerte fel, hogy demokrácia nélkül a szocializmus üres szólam marad.”

A szaktudós Fenyő Istvánnak megadatott a szintézis lehetősége. Kedves reformkori folyóiratairól fejezeteket írhatott a sajtótörténeti kézikönyv számára, a József Attila-díjas kritikus pedig elkészíthetett két kritikátörténeti kötetet is a nemzeti irodalom azon szakaszáról (az 1817 és 1830, illetve az 1830 és 1842 közötti évekről), amikor kialakultak és rögzültek az irodalmi gyakorlat normái, írott és íratlan szabályai. Olykor bizony a 20. századiaknál élesebb és kíméletlenebb hangnembben.

E sorok írója nem is titkolja némi elfogultságát, mert nem felejteti 1977 júniusának azt a délelőttjét, amikor kandidátusi értekezését védte, és élvezhette a bírálóbizottság elnökének, Fenyő Istvánnak maradéktalan jóindulatát, segítőkészségét. Ma ugyanígy beszél a szakma fiataljairól, kéziratokról, amiket benyújtottak az általa sok szeretettel és utánjárással szerkesztett Irodalomtörténeti Füzetek számára. Első igazi filológiai tette, az Auroráról írott kismonográfia 1955-ben ugyanebben a sorozatban jelent meg. Boldogabb históriájú népeknél ez semmiség – nálunk akár jelkép is lehet. És persze készül a „reformkori Eötvös Kollégium”, a nagybölcességű centralisták, a sokat csúfolt doktrinerek történetének második kötete is – a nagy példázat a magyar értelmiség (mindenkori?) terveiről, reményeiről és kudarcairól.

Jó egészséget, sok családi boldogságot, töretlen munkakedvet mindehhez, kedves Fenyő Tanár Úr!

Kerényi Ferenc

Kókay György hetvenéves

„Hová lépsz most, gondold meg, oh tudós...” avagy „Ment-e a könyvek által a világ elébb?” Kedvem volna így kezdeni, Vörösmartytól elorzott szavakkal, egy képzeletbeli beszélgetést a hetven esztendő Kókay Györggyel. Ha valaki, akkor ő tudna erről érdemlegeset mondani, higgadtan és tényszerűen, bölcs derűvel, egy csipetnyi sóval fűszerezve, ahogy szokta volt annak idején, amikor még szerda délelőttöknél Tarnai Andor intézeti szobájában, a kopott asztalok és leemelhető székkarfiák meghitt világában folyt az eszmecsere életről és irodalomról, múlttól és jelenről, szakmáról és politikáról, de főleg és mindenekelőtt: *könyvekről*. Elsárgult hajdaniakról és nyomdászagú frissekről, megjelentekről és megírandókról, készülőkről és megálmodottakról.

Aki csak azt tudja Kókay tanár úrról, hogy irodalomtörténész, a 18. század magyar irodalmának, ezen belül is a felvilágosodás korának, még közelebbről Bessenyei György munkásságának tudós kutatója, az nem téved ugyan, de nem ismeri őt igazán. Mindezekkel mások is foglalkoztak, foglalkoznak. Az a szemlélet és módszer azonban, amellyel ő közelíti meg a vizsgált korszak szellemi és irodalmi életét, személyes és egyedi: kutatói életművét félreérthetetlenül meghatározza és megkülönbözteti. Elsősorban nem művekkel és alkotókkal, hanem *könyvekkel és kiadványokkal* (újságokkal, folyóiratokkal) foglalkozik, ezek titkait igyekszik tényszerűen, minél pontosabban és teljesebben feltárni, művelődés- és társadalomtörténeti szerepüket, hatásukat felmérni. Szűkebben körülhatárolt szakterülete a *könyv- és sajtótörténet*, valamint a *könyvészet* (bibliográfia).

Mire a köszöntést hordozó folyóiratszám megjelenik, az ünnepelt már a 71. születésnapján is túl jár, hiszen 1929. január 17-én látta meg a napvilágot egy budapesti szabómester családjában. Az erre alkalmas kézikönyvekből megtudható, hogy 1947–1951 között magyar–latin–könyvtár szakot végzett a Pázmány Péter, majd Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészkarán. 1952-ben könyvtárosi diplomát szerzett, és rövid „népkönyvtári” működés után egészen 1963-ig az Országos Széchényi Könyvtárban teljesített szolgálatot. Tudományos érdeklődése már itt a későbbiekben kiteljesedő irányba fordult. 1963 és 1966 között ösztöndíjas aspiránsként készítette kandidátusi értekezését, amelyet azután 1968-ban sikeresen meg is védett *A magyar hír- és folyóiratirodalom kezdetei 1780–1795* címmel. 1966-ban lett az MTA Irodalomtudományi Intézetének tudományos munkatársa, és azóta folyamatosan itt dolgozik. 1976-ban tudományos főmunkatárs lett. 1984-ben átvette a Bibliográfiai osztály vezetését, 1997 és 1999 között pedig a 18. századi osztályt is ő irányította. (Egyes – kétes hitelű – dokumentumok szerint ma már nyugdíjas, de a jelek ennek örvendetesen ellentmondanak.)

Kókay György személyiségében, munkásságában nincs semmi harsány és kirívó, alakját nem övezik legendák. Ő csak *dolgozik*. Halkan, szerényen, tempósan, gondosan és elmélyülten. Kapkodni, sietni, idegeskedni senki sem látta. Szakmai felkészültségéről, szorgalmáról és munkabírásáról, adatainak megbízhatóságáról, rendszerező és szerkesztő képességéről nem szavai, hanem az asztalra tett munkái: könyvei, tanulmányai, szövegkiadásai tanúskodnak. Sokszor még a neve is elsikkad, háttérben marad: nem mindenkit érdekel, ki dolgozott éveken, évtizedeken keresztül Bessenyei György műveinek kritikai kiadásán (Tarnai Andorral és Bíró Ferencsel együtt), *A magyar irodalomtörténet bibliográfiájának* egymást érő vaskos kötetein, vagy hogy ki szerkeszti 1972 óta folyamatosan a Magyar Könyvszemle évfolyamait.

Igaz, saját tudományos publikációi önmagukban is kiemelkedő helyet biztosítanak számára a magyar irodalomtudomány történetében. Hogy csak a legjelentősebbeket említem: *A magyar hír- és folyóiratirodalom kezdetei 1780–1795* (1970), *A magyar sajtó története 1705–1848* (1979), *Könyv, sajtó és irodalom a felvilágosodás korában* (1983), *Geschichte des Buchhandels in Ungarn* (Wiesbaden, 1990), illetve ugyanez magyarul: *A könyvkereskedeleme Magyarországon* (1997). Munkásságának két alappillére a forrásfeltárás és a történeti összegezés. Mindkét vonatkozásban példa értékű 1991-ben, *A magyarországi könyvkereskedeleme története* címmel megvédett nagydoktori értekezé-

se, melyben a kézzel frott, majd a nyomtatott könyvek magyarországi elterjedésének útját tárja fel a kolostori könyvtáraktól Mátyás király nevezetes gyűjteményén keresztül a 19–20. század üzleti vállalkozásban terített könyvkínálatáig. A nagy témák mellett azonban feltűnnek a Kókay-életműben más színek is: Jókai-kiadások sajtó alá rendezése, szöveggyűjtemények (válogatás a Magyar Hirmondó cikkeiből, 1981; *Magyar folyóiratok programcikkeinek válogatott gyűjteménye*, 1978; *Levelek a magyar sajtóról 1780–1848*, 1990) valamint érdekes résztémákat felvillantó dolgozatok, például Bessenyei „áttéréséről”, Napóleon proklamációjáról vagy éppen Lodovico Muratori „reformkatolikus” teológiai nézeteiről.

Mondanom sem kell, hogy Kókay György nemcsak az intézetben szokásos családias megszólítás szerint „tanár úr”, hanem valóban tanít: sajtótörténetet az ELTE Könyvtártudományi Tanszékén, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, a székesfehérvári és a szombathelyi Tanárképző Főiskolán. 1987 óta címzetes egyetemi docens. Előadásokat tart itthon és külföldön, magyar és német nyelven. A tudományos közéletben is tevékenyen részt vesz mint az MTA Sajtótörténeti Munkabizottságának elnöke, a Könyvtörténeti Munkabizottság, a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság és 1996-tól kezdve az Irodalomtudományi Bizottság tagja.

1954-ben házasodott, két felnőtt gyermeke van. A szélesebb, nem csupán szakmabeli nyilvánosság elé egyszer lépett. 1994-ben, 65. születésnapja alkalmából állami kitüntetést kapott: a Köztársasági Érdemrend Kiskeresztjét. Nemigen emlegette: nem az az ember, aki szereti, ha ünneplik. Mégis, a kerek évfordulón, ha kissé késve is, hadd köszöntse most Kókay Györgyöt, a kollégát, a tudós kutatót, tanárt, lapszerkesztőt az írásainak gyakran helyet adó Itk szerkesztőgárdája és olvasóközönsége! Isten éltesse sokáig, erőben, egészségsben!

Kecskés András

Szili József hetvenéves

Vallomással kezdem: egyetemi hallgatóként az ő nevét ismertem meg elsőként az Elméleti Osztály tagjai közül. A Helikon 1965-ös évfolyamában jelent meg *A szocialista művészet néhány általános formai jelensége és az elidegenedés leküzdése* című dolgozata. A kor pártos szellemében az elidegenedéssel nem volt elegendő teoretikusan szembenézni, hanem még le is kellett „küzdeni” – ahogy azt a tanulmány már a címevel is félreérthetetlené tette. Ám nagy megrökönyödésemre a szerző nem annyira az elidegenedést próbálta leküzdeni, mint inkább a legfőbb vitapartnerének tekintett Lukács György kirekesztő szemléletét. Védelmébe vette a művészetnek Lukács által lebecsült vonulatát, amelyet – mint megtudtam – a „térbeli forma” jellemez elsősorban. Bár nem egészen tudtam, hogy mire kell gondolni, valamelyest útba igazított, hogy Semprun regénye, *A nagy utazás* szerepelt reprezentatív példaként. Sőt a kitűnő regény egyenesen a joyce-i módszer pozitív változatának minősült, amiből persze az is következett, hogy az *Ulysses* sem lehet az ördögtől való. Akkoriban írtam szakdolgozatomat a művészi elidegenedésről, éppen Lukács György esztétikai főmű-